

Yaddaş Kitabı: Qarabağ

Xilasedicilərin Birinci və İkinci Qarabağ
müharibəsi şəhidlərini necə axtarıb tapması

Alizadə Nəсібə Aleksandrovna
(Proxorova Lyudmila Aleksandrovna)

12+

Насиба Ализаде

**Yaddaş Kitabı: Qarabağ
- Azərbaycanlıdır!**

«Автор»

2026

Ализаде Н. А.

Yaddaş Kitabı: Qarabağ - Azərbaycanıdır! / Н. А. Ализаде —
«Автор», 2026

Bu kitab cəsarət, səbir və Vətənə sevgidən bəhs edir. Bu, bir uşağın gözü ilə görünən mina təmizləmə prosesinin, itirilmiş torpaqların geri qayıdışının və bir gün yaşıl lövhənin — Ərazi təmizlənilib. Təhlükəsizdir lövhəsinin asılacağına olan inamın hekayəsidir. 12+ yaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulub. Kitab təhlükəsizlik qaydalarını, vətənpərvərliyi və ANAMA əməkdaşlarının fədakar əməyini sadə və təsirli dillə izah edir. .

© Ализаде Н. А., 2026

© Автор, 2026

Содержание

Qarabağ - Azərbaycanıdır!	5
Конец ознакомительного фрагмента.	8

Насиба Ализаде

Yaddaş Kitabı: Qarabağ - Azərbaycanıdır!

Qarabağ - Azərbaycanıdır!

Birinci fəsil. Minalı sahədə səhər: ANAMA əməkdaşının yolu necə başlayır

Qarabağ dağlarının səhər sükutunu quşların nəğməsi pozmur. Burada ilk səs — qoruyucu jiletin üzərindəki karabinin çıqkıltısıdır. Sonra — kevların xışıltısı, metal detektorun cingiltisi və komandirin sakit səsi eşidilir: «Hamıya sabahınız xeyir. Başlayırıq». Azad olunmuş kəndlərdə uşaqların silahsız qəhrəmanlar adlandırıdığı insanların adı iş günü belə başlayır. Bunlar Azərbaycan Respublikası Minatəmizləmə Agentliyinin — ANAMA-nın əməkdaşlarıdır. Onların vəzifəsi sözdə sadə görünür: torpağı təhlükəsiz etmək. Əslində isə bu, hər biri səhv atılsa sonuncu ola biləcək minlərlə addımdır. Bu kitab onların necə işlədiyindən bəhs edəcək. Birinci fəsil isə — onların bura necə gəlib çıxmasından. 1. Yol nədən başlayır: minadan yox, xəritədən ANAMA-nın heç bir istehkamçısı ilk gündə sahəyə çıxmır. Minalı sahəyə yol parta arxasından başlayır. Və çox vaxt — bir tarixçədən. 24 yaşlı Elvinə iki il əvvəl ANAMA-ya gəlib. Ondan əvvəl Bakıda coğrafiya müəllimi idi. 2020-ci ildə, İkinci Qarabağ müharibəsi bitəndə o, Ağdamdan reportaja baxırdı. Jurnalist dağıdılmış şəhəri göstərirdi, arxa planda isə on yaşlı bir oğlan oyunağa bənzəyən parlaq bir əşya ilə oynayırdı. «Ekranı qışqırdım: Toxunma! — deyə Elvin xatırlayır. — Bu, kəpənək tipli piyada əleyhinə mina idi. Uşaqlar onu gözəl bilirlər. O isə öldürür». Həmin gün Elvin qərara gəldi ki, onun xəritələri və qlobusları başqa yerdə lazımdır. O, ANAMA-nın Horadizdəki Təlim Mərkəzinə ərizə verdi. Təlim Mərkəzi — istehkamçının ilk evidir. Kurs 6 həftə çəkir. 6 həftə — hətta nəzəriyyədə də səhv etməyə haqqın yoxdur. Gələcək istehkamçılar kazarmada yaşayır, səhər 6:00-da oyanır və gündə 10 saat dərs keçirlər. Bunları öyrənirlər: Mina və sursat növləri. Onların sayı 200-dən çoxdur. Torpağa basdırılan minalar. Kollara bağlanan minalar-tələlər. Onlarla kiçik sürprizə səpələnən kaset bombaları. İstehkamçı onları gözü bağlı, əllə tanımalıdır. Çünki duman və ya toz içində göz kömək etmir. Minalı müharibələrin tarixi. ANAMA təlimatçıları 1990-cı illərin Birinci Qarabağ müharibəsinin və 2020-ci il İkinci müharibənin xəritələrini göstərir. Döyüş gedən yerdə — mina qalıb. Geri çəkilən yerdə — düşməni ləngitmək üçün minalı sahələr qurulub. İstehkamçı 30 il əvvəl minalayanın yerinə düşünməyi bacarmalıdır. Tibb. Əsas qayda: İstehkamçı bir dəfə səhv edir. Ona görə hər kəs özünə və yoldaşına ilk tibbi yardım göstərməyi öyrənir. Qanı dayandırmaq, turna bağlamaq, süni nəfəs vermək. Hər kəsin jiletində fərdi aptek var. Psixologiya. Qorxu — əsas düşməndir. 1996-cı ildən minalardan təmizləmə ilə məşğul olan təlimatçı Rəşad yenilərə deyir: «Qorxmaq normaldır. Qorxmayan — yaşamır. Amma qorxu cibində olmalıdır. Çıxartdın, baxdın, geri qoydun. Əllərin isə sakit işləməlidir». Ən çətin imtahan — Bağdır. Poliqon belə adlanır. Bu, təlimatçıların əvvəlcədən partlayıcı olmayan, içində yalnız boya olan təlim minalarını basdırdığı əsl sahədir. Səhv etdin — paltarın qırmızı ləkə oldu. Həqiqi həyatda bu, ölüm deməkdir. Kursant 2 saata 10 mina tapıb zərərsizləşdirməlidir. Vermədin — təkrar imtahan. Üçüncü şans yoxdur. Elvin Bağı birinci cəhddən verdi. Buraxılış günü ona ANAMA-nın emblemi olan mavi jilet və şəxsi nömrə təqdim etdilər. «Bu gündən təmizlədiyin torpaq, — deyir komandir buraxılışda, — kiminsə evi olacaq. Bunu unutma». 2. Komandada səhər: istehkamçının vəzifələrinə nə daxildir Təlimdən sonra Elvin 12 saylı Əməliyyat Qrupuna düşdü. İndi o, non-texniki tədqiqatçıdır. Qəliz səslənir. Əslində kəşfiyyatçı deməkdir. 5:30. Füzulidə ANAMA bazası. Şəhər hələ yatarkən baza artıq uğuldayır. İstehkamçılar — təkbaşına işləmirlər. Onlar 8-10 nəfərlik komandalarla çalışırlar. Komandada hər kəs var: Qrup komandiri. Hamıya cavabdehdir. Onun sözü — qanundur. İstehkamçı-minatəmizləyənlər. Metal detektorla irəliləyənlər. Ən təhlükəli iş. Tibb işçisi. Nəhəng narıncı çantasız heç vaxt sahəyə çıxmır. Non-texniki tədqiqatçı — Elvin kimi. O, birinci gedir. Metal

detektorsuz. İt təlimçisi və iti. İtlər partlayıcı maddəni istənilən cihazdan yaxşı hiss edir. Sürücü-mexanik. Zirehli ekskavatorun və ya minatəmizləmə maşınının sürücüsü. 6:00. Brifinq. Komandir stolun üstünə xəritə sərir. Bu gün Elvinin qrupu 30 il işğal altında qalmış kəndin yanında işləyir. Tezliklə bura insanlar qayıdacaq. Amma əvvəl — ANAMA. «Tapşırıq, — deyir komandir. — B-4 kvadratı. 1993-cü ilin məlumatına görə, burada dayaq məntəqəsi olub. Deməli, minalama dairəvi aparılıb. Kollarda minalar-tələlər, cığırlarda piyada əleyhinə minalar axtarıyıq. Hamıya aydındır?» Hamı başını tərpədir. Brifinqdə axmaq sual olmur. Başa düşmədin — təkrar soruş. Səhədə ölü görünməkdənsə, burada axmaq görünmək yaxşıdır. 6:30. Təchizatın yoxlanılması. Bu, bir adətdir. Hər kəs özünü və yoldaşını yoxlayır. Jilet 8 kq-dır. O, ayağının altındakı minanın partlayışından xilas etməyəcək. Amma 20 metr aralıda qonşunun yanında mina işə düşsə, qəlpələrdən qoruyacaq. Dəbilqə — daha 1,5 kq. Qalın plastıkdən sipər — üzü qəlpə kəsməsin deyər. Əsas alət — zond və metal detektordur. Zondla torpağı 30 dərəcə bucaq altında deşirlər. Zərifcə, sıgallayırsanmış kimi. Bərk yerə dəydin — dayan. Bu, daş da ola bilər. Mina da. Elvin planşetini yoxlayır. Onun işi istehkamçı metal detektoru işə salmazdan əvvəl başlayır. 3. Non-texniki tədqiqat: minanı minaaxtararsız necə tapmalı «Non-texniki» — «texniki vasitəsiz» deməkdir. Elvin — qrupun gözü və qulağıdır. Onun vəzifəsi işlər başlamazdan əvvəl hamıdan soruşub təhlükənin harada ola biləcəyini anlamaqdır. 8:00. Komanda kəndin kənarına çatıb. Maşınlar daha irəli getmir. Burada qırmızı zona başlayır. Elvinin ilk gördüyü iş — yerlilərlə danışmaqdır. Bu gün bu, İlqar dayıdır. Onun 65 yaşı var. Kəndə ilk qayıdan odur ki, evinə baxsın. «İlqar dayı, siz burada müharibədən əvvəl yaşayırdınız?» — deyər Elvin soruşur. O, sakit, mehribancasına danışır. Müharibə görmüş insanlar formadan qorxur. «Yaşayırdım, qızım. Evim bax orada idi. Orada...» — o, xarabalıqlara tərəf əlini yelləyir. «Bəs hərbiçilər harada dayanırdı? Suyu haradan götürürdülər? Mal-qaranı harada otarırdılar? Uşaqlar harada oynayırdı?» Bunlar boş suallar deyil. Bu — minalı sahənin xəritəsidir. Hərbiçilər mövqelərə yaxınlaşan yolları minalayır. Bulağa gedən cığırlarda — minalar-tələlər qoyurlar. Otlarlarda — kəşfiyyatın keçməməsi üçün piyada əleyhinə minalar ola bilər. Tərk edilmiş evlərdə isə sürpriz etməyi sevirlər — qapını açanda partlayan mina. İlqar dayı xatırlayır: «Burada, qoz ağacının yanında əsgərlər həmişə oturub papiros çəkirdilər». Elvin planşetində xəritəyə nöqtə qoyur. «Sağ olun, İlqar dayı. Bizə çox kömək etdiniz. Hələlik bura getməyin, olar?» İkinci mənbə — köhnə xəritələr və peyk şəkilləridir. ANAMA 1990-cı illərdən bəri bütün məlumatları saxlayır. Elvin 1992-ci il və 2024-cü il şəkillərini müqayisə edir. Budur, cığır olub. Budur isə — təzə qıf. Deməli, kimsə artıq partlayıb. Bu yer — təhlükəlidir. Üçüncü mənbə — torpağın özüdür. Elvin yeniyetmələrə öyrədir: torpaq yadda saxlayır. O, ota baxır. Əgər bir kvadratda ot həddindən artıq yaşıldırsa — bəlkə orada qıf olub, basdırıblar. Onda su yığılır. Əgər kol qəribə, düz sıra ilə bitibsə — bəlkə minalar-tələni gizlətmək üçün əkilər. Bütün bu iş Qeyri-texniki tədqiqat adlanır. Onun nəticəsinə görə Elvin xəritə çəkir: yaşıl sahələr — təhlükəsizdir, sarı — şübhəlidir, qırmızı — dəqiq minalıdır. Yalnız onun xəritəsindən sonra sarı və qırmızı zonaya metal detektorlu istehkamçılar daxil olur. Elvin öz işi ilə onlara saatlarla vaxt, bəzən isə həyat qazandırır. Çünki 100 hektar ərazidə kor-koranə mina axtarmaq — samanlıqda iynə axtarmaq kimidir. Onun xəritəsi ilə isə bu, artıq stolun üstündə iynə axtarmağa bənzəyir. 4. Texniki: metr-metr həyata doğru 10:00. İsti düşür. İstehkamçı-minatəmizləyənlərin işi başlayır. Elvinin nəuə Fərid dəbilqəni geyinir və qırmızı zonanın sərhədində dayanır. Qarşısında — 50 metr ot, kol və sükut var. Onun vəzifəsi — buranı təhlükəsiz etməkdir. Qayda 1: gündə bir metr — yaxşı sürətdir. Tələsmək olmaz. Fərid qabağına qırmızı çubuq sancır. Bu, onun bu günkü sərhədidir. O, diz üstə işləyir. Sol əlində — zond. Sağ əlində — metal detektor. Pip-pip-pip... Metal detektor səsləndi. Dayan. Fəridin ürəyi sakit döyünür. Təşviş — ölümdür. O, cihazı kənara qoyur. Zondu götürür. Uzanıb, çox yavaş-yavaş, torpağı hər 2 sm-dən bir deşir. 5 sm dərinliyə. Daha 5 sm. Taqq. Zond bərk bir şeyə dirəndi. Fərid qurdalamır. O, fırça və istehkamçı belini götürür. Böyrü üstə uzanıb torpağı üfürür. Millimetr-millimetr. Arxeoloq kimi. 20 dəqiqədən sonra pashı kənar görünür. Bu, PMN-2 piyada əleyhinə minadır. Balaca, dairəvi, yaşıldır. Ayağı qoparmağa bəs edir. Fərid ona toxunmur. Yanına sarı bayraq sancır. Rasiyanı götürür: «Komandir, məndə artı var. B-4 kvadratı,

orientir — quru ağac». ANAMA-nın dilində artı «mina tapdım» deməkdir. Sonra partladıcılar qrupu işə başlayır. Onlar ya minanı yerində kiçik yük ilə məhv edəcəklər, ya da təhlükəsizdirsə, zərərsizləşdirib aparacaqlar. İstehkamçılar heç vaxt qəhrəmanlıq etmir və kinodakı kimi minanı kəlbətinlə zərərsizləşdirmirlər. ANAMA-nın qaydası: «Toxunma. İşarələ. Partladıcını çağır». Günə Fərid 10-15 metr keçir. 1-2 mina tapır. Azdır? Xeyr. Bu, indi uşağın oynaya biləcəyi 10-15 metr torpaqdır. Fermerin buğda əkəcəyi yerdir. Nənənin gül əkəcəyi sahədir. 30 illik fəaliyyəti dövründə ANAMA 800 min hektardan çox ərazini təmizləyib. Bu, 1 milyon futbol meydançası deməkdir. 1 milyondan çox mina və sursat tapılıb məhv edilib. Bu rəqəmlərin hər birinin arxasında — Fərid, Elvin, Rəşad və ANAMA-nın daha 700 əməkdaşı dayanır. 5. Yalnız minalar deyil: ANAMA-nın digər vəzifələri ANAMA-nın işi təkə sahə ilə bitmir. Təhlükəsizlik dərsi. Həftədə bir dəfə Elvin jiletini çıxarıb Füzulidə məktəbə gedir. Onun silahı — plakatlar və cizgi filmləridir. O, uşaqlara göstərir: Heç vaxt tanımadığın əşyalara toxunma! Paslı banka, gözəl oyuncaq, parıldayan silindr — bu, ölüm ola bilər. Gördün — dayan! Yaxınlaşma! Öz izlə geri çək. Böyüyü çağır və 102-yə və ya 112-yə zəng et. O, Ağdamlı Tural adlı oğlanın hekayəsini danışır. O, karandaş tapmışdı — bu, partladıcı idi. Onu məktəbə gətirib dostlarına göstərmək istədi. Müəllimə gördü və ANAMA-nı çağırırdı. Karandaşı məhv etdilər. Əgər Tural onu yerə salsa idi — sinifdəki bütün uşaqlar ölərdi. İndi Tural özü Elvinə kömək edir və bu hekayəni kiçiklərə danışır. Zərçəkənlərə yardım. ANAMA təkə minaları təmizləmir. O, artıq zərər çəkmiş insanlara da kömək edir. Əgər insan minaya düşüb sağ qalıbsa, ANAMA protez, müalicə ilə kömək edir, yeni peşə öyrədir. Çünki bu insanlar üçün müharibə heç vaxt bitmir. Canavar-maşınlar. Bəzən sahəyə insanlar yox, maşınlar çıxır. Nəhəng, tank kimi zirehli. Qabağında — zəncirli çəkil var. O, yerə vurur və minaları partladır. Kabinədə operator oturur, o, təhlükəsizlikdədir. Belə maşınları düz sahələrə, minaların çox olduğu dəqiq bilinən yerlərə buraxırlar. Bu, insanlar üçün daha sürətli və təhlükəsizdir. --- Birinci fəslin epiloqu: Nə üçün? 18:00. İş gününün sonu. 12 sayılı komanda bazaya qayıdır. Hamı yorgundur. Fərid öz sahəsini təhvil verdi — 12 metr. Elvin xəritəyə 3 yeni qırmızı nöqtə əlavə etdi. Partladıcılar 4 mina məhv etdi. Bazada onlar üstlərindəki tozu yuyurlar. Ağır jiletəri çıxarırlar. Adi insanlara çevrilirlər — kimsə qızına zəng edir, kimsə zarafata gülür. Elvin divardakı xəritəyə baxır. Bütün Qarabağın xəritəsidir. 30 il əvvəl demək olar ki, hamısı qırmızı idi. İndi qırmızı getdikcə azalır. Yaşıl ləkələr yaranır. Dünən onların işlədiyi kəndə ilk ailə köçüb. İki uşağı var. Uşaqlar məktəbə Fəridin bu gün yoxladığı cıgırla gedəcəklər. Komandir Rəşad Elvinə yaxınlaşır: «Yorulmusan?» «Bir az», — cavab verir o. «Reportajdakı oğlanı xatırlayırsan? Kəpənəklə olanı? — soruşur Rəşad. — Biz onu tapdıq. Sağdır. 15 yaşı var. Bizim kimi istehkamçı olmaq istəyir». Elvin gülümsəyir. O, bunun üçün buradadır. Torpağın öldürməsinə son qoymaq üçün. Müharibə haqqında Xatirə kitabı bitsin və yeni kitab — həyat haqqında başlasın deyər. Sabah 5:30-da yeni brifinq olacaq. Yeni xəritə. Yeni bir metr torpaq. Çünki torpaqda bircə mina qalanadək, ANAMA-nın işi bitməyib. Birinci fəslin sonu.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.